

e/ävä PERINTÖ

Unescon yleissopimus
aineettoman kulttuuriperinnön
suojaamisesta

Aineettoman kulttuuriperinnön toimeenpanosuunnitelma 2023-2028

Sisällys

Johdanto	2
Tiivistelmä Unescolle laaditusta määräaikaisraportista	3
1. Suomi sopimuksen jäsenmaana	4
2. Toimijat aineettoman kulttuuriperinnön suojelutyössä.....	6
3. Strateginen kehitys ja rahoitus	8
4. Koulutus ja kasvatus	10
5. Tutkimus suojelutyön tukena	15
6. Näkyvyys ja media	16
7. Kansainvälinen yhteistyö	17
8. Aineettoman kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnassa.....	19

Johdanto

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta hyväksyttiin vuonna 2003 Unescon yleiskokouksessa. Sopimuksen toimeenpanoa täydentää Unescon yhdessä jäsenmaiden kanssa laatima toimintaohjeisto, jota päivitetään säännöllisesti. Sopimuksen merkitys on tunnustettu laajasti ympäri maailman, ja jo 180 valtiota on liittynyt sopimukseen. Suomessa sopimus saatettiin voimaan vuonna 2013 ja sen kansallisesta toimeenpanosta vastaa Museovirasto.

Tämä toimenpideohjelma kattaa vuodet 2023–2028 ja korvaa vuonna Museoviraston 2015 laatiman opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta tehdyn suunnitelman sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta (2015)¹ ja siihen liittyvät toimenpideohjelmat vuosille 2016–2018² sekä vuosille 2019–2022³.

Käsillä olevan ohjelman taustalla on Suomen ensimmäinen määräaikaisraportointi Unescolle aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen toteuttamisesta. Alkuvuonna 2022 Unescolle lähetetty 250-sivuinen raportti⁴ valottaa laajasti aineettoman kulttuuriperinnön suojelun tilaa Suomessa. Raportin laatimisesta vastasi Museovirasto ja tukena työssä oli myös Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Raportti perustuu tutkimustyöhön sekä laajaan yhteisöjen, kansalaisjärjestöjen ja eri instituutioiden kuulemisprosessiin. Museoviraston neljään erilaiseen kyselyyn vastasi yhteensä 206 tahoa, ja yhdeksään työpajaan osallistui 188 henkilöä. Myös 74 Suomen kuntaa vastasi kyselyyn.

¹ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/Kansallinen-toimeenpanosuunnitelma.pdf>

² <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/Aineettoman-kulttuuriperinnon-toimenpideohjelma-2016-2018.pdf>

³ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/PDF/Aineeton-toimenpideohjelma-2019-2022.pdf>

⁴ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/julkaisut/suomen-raportti-aineettoman-sopimuksen-toteuttamisesta-unescoon>

Tämän toimenpideohjelman laatimiseksi järjestettiin vuoden 2022 alussa viisi työpajaa, joihin osallistui 30 eri tahoa. Lisäksi aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä on osallistunut ohjelman laatimiseen.

Toimenpideohjelman tavoitteena on kuvata ja linjata Unescon sopimukseen liittyvää työtä Suomessa. Samalla siinä kerrotaan, kuinka sopimuksen tavoitteisiin vastataan kansallisella tasolla.

Toimenpideohjelmassa kartoitetaan aineettoman kulttuuriperinnön laajalla kentällä toimivien tahojen roolia, kuvaillaan jo tehtyjä toimia, sekä määritellään tavoitteet toimeenpanokaudelle 2023–2028.

Tämä ohjelma on laadittu Museoviraston työn tueksi sopimuksen toimeenpanoon. Samalla se antaa tietoa aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen tilasta Suomessa. Toivomme toimenpideohjelman innostavan uusien verkostojen luomiseen ja elävän, aineettoman kulttuuriperinnön pariin käytön ja suojelun kehittämiseksi.

Tiivistelmä Unescolle laaditusta määräaikaisraportista

Unescon yleissopimuksessa aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään. Se voi olla esimerkiksi juhlia ja tapoja, suullista perinnettä, esittävää taidetta, käsityöperinteitä, ruokaperinteitä, pelejä ja leikkejä tai luontoa ja maailmankaikkeutta koskevia tietoja, taitoja ja käytäntöjä. Raportoinnin kohteena ovat siis kaikki nämä alat ja niihin liittyvä kasvatusta ja opetusta, jossa tarkastellaan tänä päivänä harjoitettavia perinteitä.

Suomesta löytyy laaja kirjo suojelutyöhön osallistuvia toimijoita niin kansallisella, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla – tuhannet eri kansalaisjärjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat mukana aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisessa. Perinnön välittämisestä ja dokumentoinnista huolehtii myös laaja oppilaitosten, museoiden, arkistojen, kirjastojen ja muiden instituutioiden välinen verkosto. Suurin osa näistä laitoksista ja organisaatioista saa julkista rahoitusta.

Suomessa ei ole erillistä aineettomaan kulttuuriperintöön kohdistuvaa lainsäädäntöä. Sen sijaan on olemassa laaja valikoima oikeudellisia ja hallinnollisia työkaluja, jotka liittyvät aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun, kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin, osallisuuteen sekä kulttuurin saavutettavuuteen. Aineettoman kulttuuriperinnön käsite on sisällytetty viime vuosina muun muassa museolakiin sekä kuntien kulttuuritoimintalakiin. Lisäksi elävään perintöön kohdistuvalla työllä on vahvat yhteydet YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 kanssa. Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan entistä tiiviimpää yhteistyötä julkishallinnon organisaatioiden, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Tietoisuus ja median huomio aineettomaan kulttuuriperintöä kohtaan on noussut Suomessa tasaista tahtia sopimuksen toimeenpanon myötä. Elävän perinnön luettelointi ja nimeämiset Unescoon ovat olleet tärkeitä tekijöitä tässä prosessissa. Kansainvälinen yhteistyö alalla on aktiivista. Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää työtä tehdään myös monien muiden kansainvälisten sopimusten toimeenpanossa ja organisaatioiden toiminnassa. Jatkossa on tärkeää korostaa näitä yhteyksiä ja pyrkiä löytämään lisää synergiaetuja.

Aineettoman kulttuuriperinnön ala on laaja ja työtä riittää. Suomessa monet aineettoman kulttuuriperinnön sidosryhmät eivät välttämättä tunnista itseään alan toimijoina. Alan suojelutyössä yhteisöjen merkitys ei vielä kaikissa kohdissa toteudu parhaalla mahdollisella tavalla Unescon sopimuksen hengessä. Tämän haasteen voittamiseksi on korostettava tietoisuuden lisäämistä elävästä perinnöstä ja siihen liittyvien valmiuksien vahvistamista erityisesti Suomen koulutusjärjestelmässä. Kansalaisyhteiskunnalla on myös merkittävä rooli tietoisuuden lisäämisessä ja valmiuksien kehittämisessä. Kansalaisjärjestöt voivat myös tukea yhteistyökumppaneina varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa järjestettävää kulttuuriperintökasvatusta. Keskeistä on, että kaikki toimijat huomioivat

nykyistä kattavammin kulttuurisen monimuotoisuuden näkökulman sen kaikissa muodoissaan. Suomessa tämä tarkoittaa myös saamelaiskulttuurin ja muiden vähemmistöjen perinteiden vaalimista.

Raportin valmistelu on tuottanut paljon uusia näkemyksiä ja näkökulmia aineettoman kulttuuriperinnön välittämisen ja turvaamisen tueksi. Määräaikaisraportti toimii siten myös arvokkaana apuna suunniteltaessa seuraavan kuuden vuoden aikana tehtävää työtä.

1. Suomi sopimuksen jäsenmaana

Suomen valtio on Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta tehdyn yleissopimuksen osapuoli ja vastaa siitä, että sopimuksen velvoitteet täyttyvät. Suomessa **opetus- ja kulttuuriministeriö** vastaa sopimuksen toteuttamisesta ja seurannasta Unescolle.

Museovirasto vastaa sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta. Sen vastuulla ovat kansallinen koordinointi, aineettoman kulttuuriperinnön kansallinen luettelointi ja yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa kansainvälinen yhteistyö. Museovirasto vastaa sopimukseen liittyvästä valtakunnallisesta viestinnästä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimennyt Museoviraston työn tueksi asiantuntijaryhmän. Järjestyksessään kolmas aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä toimii kaudella 2022–2026.

Elävän perinnön ringit⁵ toimivat vapaaehtoisesti Museoviraston työn tukena Unescon sopimuksen toimeenpanotyössä. Ringit ovat monialaisia toimijaverkostoja, joiden kautta toimitaan vuorovaikutuksessa elävän perinnön eri yhteisöjen, kolmannen sektorin ja perinteenharjoittajien kanssa. Toiminnassa on neljä suoraan toimeenpanoon liittyvää rinkiä: käsityörinki (perustettu 12/2015), luontorinki (perustettu 04/2016), kansanmusiikin ja kansantanssin rinki (perustettu 07/2016) sekä suullisen perinteen rinki (01/2018). Lisäksi Unescon luetteloon liittyen on perustettu saunarinki sekä limisaumaveneperinnerinki.

Kansalaisjärjestöillä, joilla on tunnustettua osaamista aineettoman kulttuuriperinnön alalla, on mahdollisuus hakea akkreditoitua eli neuvoa antavaa roolia Unescon sopimuksen toimielimiltä.

Akkreditoituneet järjestöt tuovat oman panoksensa sopimuksen toteuttamiseen kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta ja toimivat sen toimeenpanon tukena kansallisesti ja Unescon tasolla maailmanlaajuisesti. Suomesta Kansanmusiikki-instituutti ry sekä Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry ovat akkreditoituneet sopimukseen. Yhteensä sopimukseen akkreditoituneita järjestöjä on nykyisellään 217 kappaletta (02/2023).

Opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut Museoviraston jaettavaksi määrärahan kansainvälisten kulttuuriperintösopimusten toimeenpanoon. Tästä määrärahasta Museovirasto jakaa myös avustuksia aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen mukaisiin yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin. Avustuksen tavoitteena on edistää Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa, levittää tietoisuutta siitä sekä laajentaa yhteisöjen osallistumismahdollisuuksia sopimuksen koskemasta kulttuuriperinnöstä.

⁵ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/sopimus-suomessa/elavan-perinnon-ringit>

Luettelointi

Aineettoman kulttuuriperinnön luettelointi on tärkeä osa Unescon sopimusta ja yksi harvoista sopimusmaita velvoittavista artikloista. Aineettoman kulttuuriperinnön luettelointia toteutetaan Suomessa kahdella tasolla.

Osallistava ja jatkuvasti avoin **Elävän perinnön wikiluettelo** tarjoaa yhteisöille alustan tuoda esiin omaa aineetonta kulttuuriperintöään. Vuonna 2016 avattu luettelo käsittää jo noin 210 artikkelia 250 eri taholta. Ehdotuksia wikiluetteloon voivat tehdä erilaiset yhteisöt eli esimerkiksi yhdistykset, organisaatiot tai ryhmä yksityishenkilöitä. Wikiluettelo täydentävät ne yhteisöt, jotka perinnettä harjoittavat.

Yhteisöjen on mahdollista hakea elävän perinnön ilmiötään wikiluettelosta edelleen **Elävän perinnön kansalliseen luetteloon**, jossa on tällä hetkellä 64 kohdetta. Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää kansallisen luettelon kohteista Museoviraston esityksestä. Viraston tukena valmistelussa toimii aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä, hakemuksia myös vertaisarvioidaan. Kansallisen luettelon tarkoituksena on tuoda tunnustusta ja näkyvyyttä siihen nimetyille kohteille. Hakuja kansalliseen luetteloon järjestetään määräajoin; aiemmin vuosina 2017, 2019 ja 2023.

Wikiluettelo on tehokas alusta tietoisuuden lisäämiseen elävästä perinnöstä. Kävijöitä sivustolla on tuhansia kuukausittain eri puolilta maailmaa. Vuonna 2022 kävijöitä oli 100 000 yli 150 maasta. Wikiluettelo toimii lähteenä erilaisille yhteisöille, koulutusorganisaatioille, medialle ja suurelle yleisölle. Artikkelien tarjoamaa tietoa hyödynnetään myös Museoviraston ylläpitämällä oppimateriaalisivustolla, joka tarjoaa materiaaliapaketteja koulujen käyttöön.

Luettelossa esiteltävät perinteet voivat liittyä juhliin, ruokaan, käsitöihin, musiikkiin ja tanssiin, esittävään taiteeseen, peleihin, luontoon tai suullisiin perinteisiin. Myös aineettoman kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyviä hyviä käytäntöjä, projekteja tai menetelmiä voidaan lisätä luetteloon. Sivustolta löytyy tietoa suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi sekä myös muilla kielillä.

Elävän perinnön kansallisesta luettelosta on mahdollista tehdä ehdotuksia Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteluihin. Suomella on kolme kohdetta Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa: saunomisperinne Suomessa (nimitys 2020), kaustislainen viulunsoittoperinne (nimitys 2021) ja pohjoismainen limisaumaveneperinne (monikansallinen nimitys 2021). Suomi on mukana myös monikansallisessa hakemuksessa koskien käsin valmistettuun lasiin liittyvää tietoa, tekniikkaa ja taitoa (päätöstä odotetaan 12/2023).

Lue lisää luetteloinnista raportista (indikaattorit 7 ja 8).

Toimenpiteet

- Museovirasto kasvattaa Elävän perinnön wikiluettelon tunnettuutta viestinnän keinoin eri kielillä Suomessa ja kansainvälisesti. Erytisesti kansallisen luettelon kohteita tehdään tunnetuksi Elävän perinnön teemavuonna 2023 osana Euroopan kulttuuriympäristöpäiviä ja Unescon yleissopimuksen 20. juhlavuotta.
- Museovirasto kannustaa eri yhteisöjä, myös vähemmistöjä, tekemään luetteloiden kautta näkyväksi omaa elävää perintöään. Erytisesti pyritään kasvattamaan hyvien käytäntöjen osuutta.
- Museovirasto hyödyntää laajasti yhteistyöverkostojaan luetteloiden tunnetuksi tekemisessä eri aloilla sekä valtakunnallisesti että paikallisesti yhteistyössä esimerkiksi maakuntien, kuntien ja kotiseututoimijoiden kanssa.
- Museovirasto kasvattaa toimijoiden tietoisuutta Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloista ja eri maiden kohteista.

2. Toimijat aineettoman kulttuuriperinnön suojelutyössä

Lue lisää raportista (indikaattori 1.).

Aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen, ylläpitämisen ja siirtämisen ytimessä ovat perinteen kantajat. Suojelutyöhön osallistuu Suomessa huomattava määrä erilaisia toimijoita, joiden roolia esitellään tässä kappaleessa. Maassamme on laaja ja vakiintunut infrastruktuuri esimerkiksi koulutuksen, tutkimuksen, muistiorganisaatioiden ja kulttuuri-instituutioiden osalta, mikä omalta osaltaan tukee aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä ja siirtämistä. Yhteiskunta tukee yhteisöjä, yhdistyksiä ja perinteen taitajia monin eri keinoin.

Kansalaisjärjestöt

Kansalaisjärjestötoiminnalla on pitkät ja vahvat perinteet Suomessa. Myös aineettoman kulttuuriperinnön suojelutyössä järjestöillä on tärkeä rooli. Suurin osa järjestöistä toimii vapaaehtoisvoimin, mutta osalla on myös palkattuja työntekijöitä. Patentti- ja rekisterihallituksen tilastoissa oli vuonna 2020 kulttuuriyhdistyksiä 18 600, urheilujärjestöjä 14 200 ja muita vapaa-ajan yhdistyksiä 10 000. Tuhannet järjestöt Suomessa toimivat siis aineettoman kulttuuriperinnön parissa.

Paljon aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää työtä tehdään vapaaehtoistyön avulla. Vapaaehtoistyötä teki vuonna 2020 1,4 miljoonaa eli joka kolmas suomalainen. Suurin osa tästä työstä tapahtuu urheilun ja liikunnan parissa (350 000 henkeä), lasten ja nuorten parissa (343 000) tai vanhusten auttamiseksi (344 000). Vapaaehtoistyötä voi tehdä vaikkapa urheiluseurojen, kyläyhdistysten, käsityöpiirien, maahanmuuttajien kielitaidon ja kotoutumisen parissa.

Muistiorganisaatiot

Aineetonta kulttuuriperintöä tallentavat Suomessa museot, arkistot ja kirjastot. Lisäksi oppilaitokset, kansalaisjärjestöt ja myös ammatinharjoittajat tallentavat perintöä. Lähes kaikki nämä instituutiot ja järjestöt saavat julkista rahoitusta valtiolta, aluehallinnolta tai kunnilta joko toiminta-avustusten tai yksittäisten hankeavustusten muodossa. Dokumentointia tekevät muistiorganisaatioiden ammattilaiset ja asiantuntijat. Yhteisölähtöinen toimintatapa on kasvussa, mikä tarkoittaa yhteisöjen yhä vahvempaa mukaan ottamista tallentamistyöhön. Sopimukseen liittyvän työn tavoitteena onkin vahvistaa muistiorganisaatioiden työtä tukemaan jatkuvaa elävää perintöä ja sen siirtämistä tuleville sukupolville. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen työ liittyy aineettoman kulttuuriperinnön dokumentointiin, tutkimiseen ja tiedon jakamiseen on merkittävää kulttuurin harjoittajia ja yhteisöjä sekä koko yhteiskuntaa ajatellen.

Tiedonhakupalvelu Finna on koti Suomen miljoonille kulttuuri- ja tiedeaineistoille. Finnaan tuovat sisältöjä sadat kotimaiset toimijat, kuten arkistot, kirjastot ja museot. Hakupalvelun kautta voi tutustua monimediaisiin aineistoihin - kuviin, teksteihin, äänitteisiin, videoihin ja muihin materiaaleihin - kaikilta elävän perinnön alueilta. Kansalliskirjasto ylläpitää ja kehittää Finna-palvelua jatkuvasti yhteistyössä arkistojen, kirjastojen, museoiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Museot

Suomalaiset museot tallentavat, säilyttävät, tutkivat ja asettavat esille sekä aineellista että aineetonta kulttuuriperintöä. Museoiden tekemän elävän perinnön työn myötä museot toimivat yhä vahvemmin erilaisia yhteisöjä ja ryhmiä museotoimintaan osallistaen. Museot toimivat erilaisten ihmisten, ryhmien ja yhteisöjen avoimina ja vapaina kohtaus- ja tapahtumapaikkoina mahdollistaen kulttuuriperinnön teemojen monipuolisen käsittelyn, hyödyntämisen, vaalimisen ja pohtimisen.

Museolaki (314/2019) säätelee ammatillista museotoimintaa sekä erityisesti 17 valtakunnallisen ja 32 alueellisen vastuumuseon työskentelyä. Erityisesti aineettomaan kulttuuriperintöön liittyviä valtakunnallisia vastuumuseoita ovat muun muassa Saamelaismuseum Siida, Designmuseum, Suomen käsityön museo, Suomen Metsämuseum Lusto, Suomen Lasimuseum, Forum Marinum, Teatterimuseum, Maatalousmuseum Sarka sekä Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus Tahto.

Suomesta löytyy lisäksi noin tuhat vapaaehtoistyötä tekevää paikallismuseota. Tietoisuus aineettomasta kulttuuriperinnöstä on kasvanut museokentällä Museoviraston, Museoliiton ja museoiden kautta yhteistyönä järjestettyjen kampanjoiden, tapahtumien, materiaalien ja koulutusten myötä. Yhteisöt ovat keskiössä elävän perinnön tallentamisessa. Tietoisuus aineettoman kulttuuriperinnön suojelutyöstä on myös kasvussa ja muuttumassa yhteisöjä osallistaviksi toimintatavoiksi kautta koko museotoiminnan aina tallennuksesta ja kokoelmienhoidosta näyttelyiden suunnitteluun ja toteutukseen ja museopedagogiikkaan asti. Elävän perinnön työ luo museoihin myös aivan uudenlaisia toimintatapoja ja palveluita sekä avaa uudenlaisia yhteistyöverkostoja.

TAKO eli ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto kehittää ja koordinoi museoiden harjoittamaa ilmiöpohjaista nykydokumentointia, joka kohdistuu usein juuri elävän perinnön ilmiöihin. Myös tiedekeskukset ovat museoiden rinnalla aineettoman kulttuuriperinnön keskustelupaikkoja.

Museovirasto ja Museoliitto ovat tehneet yhteistyötä aineettoman kulttuuriperinnön näkökulman nostamiseksi. Vuonna 2020 järjestettiin webinaari liittyen elävään perintöön pohjoismaisissa museoissa. Tapahtuma keräsi yhteensä 260 osallistujaa 12 eri maasta. Vuonna 2021 järjestettiin kaksi puolenpäivän mittaista webinaaria suomalaisille museoalan ammattilaisille aineettoman kulttuuriperinnön teeman ympärillä. Museoviraston ylläpitämältä aineetonkulttuuriperinto.fi -sivustolta⁶ löytyvät työpajaohjeet ja 40 suomalaisen museon työstä kertovat inspiraatiokortit tarjoavat konkreettisia välineitä ja lähestymistapoja elävään perintöön museoiden työssä.

Arkistot

Suomessa toimi laaja julkisten ja yksityisten arkistojen verkosto. Arkistojen tehtäviin kuuluvat dokumentointi, tallentaminen ja säilyttäminen sekä tiedon ja materiaalien välittäminen yhteisöjen käyttöön. Elävää perintöä tallennetaan arkistoihin äänitteinä, videoina ja valokuvina sekä kirjallisessa muodossa. Aineistoja hyödyntävät tavallisten kansalaisten lisäksi myös media, oppilaitokset, taiteilijat ja tutkijat.

Elävään perintöön liittyvää tietoa ja materiaalia säilyttävät esimerkiksi Kansallisarkisto, Kotimaisten kielten keskus, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska litteratursällskapet i Finland, Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkisto ja Yleisradio. Kansallisarkiston tehtävänä on varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja saatavuus sekä edistää niiden tutkimuskäyttöä. Saamelaisarkisto osana Kansallisarkistoa vastaa saamelaisia koskevan asiakirja-aineiston säilymisestä ja tukee monitieteistä saamentutkimusta. Myös esimerkiksi Musiikkiarkisto, Kansanmusiikki-instituutti ja Suomen Urheiluarkisto tallentavat aineettomaan kulttuuriperintöön liittyviä aineistoja. Niin ikään yksityiset keskusarkistot, muun muassa Keskustan ja maaseudun arkisto, Työväen Arkisto sekä Porvarillisen Työn Arkisto tarjoavat monenlaisia aiheeseen liittyviä aineistoja.

Kirjastot

Kirjastot toimivat kaikille avoimina kohtaamis-, sivistymis- ja tapahtumapaikkoina monipuolisten tietovarantojen äärellä. Suomen kirjastoverkko on maamme eniten käytetty kulttuuripalvelu. Yleisiä kirjastoja on yli 700 ja niissä tehdään yli 90 miljoonaa lainausta joka vuosi. Suomessa kirjastopolitiikan keskeisenä tavoitteena on edistää väestön kulttuurisia oikeuksia sekä tiedon ja kulttuurin saatavuutta. Suomen kirjastoverkko koostuu yleisistä eli kunnallisista kirjastoista, tieteellisistä kirjastoista eli yliopisto-,

⁶ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/suojeleminen/muistiorganisaatiot>

ammattikorkeakoulu- ja erikoiskirjastoista, kouluissa ja oppilaitoksissa olevista oppilaitoskirjastoista sekä valtion ylläpitämistä kirjastoista.

Kirjastoilla on iso rooli paikallisen elävän perinnön tallentamisessa, esille tuomisessa ja esittämisessä. Kirjastojen tapahtumat kytkeytyvät sekä perinteisiin että ajankohtaisiin teemoihin ja kiinnittyvät paikalliseen yhteisöllisyyteen. Yhteistyötä tehdään mm. lukemisen edistämässä koulujen ja oppilaitosten, varhaiskasvatuksen, kansalaisopistojen, sanataiteen edustajien, paikallisten yhdistysten ja järjestöjen kanssa.

Kulttuurikeskukset

Suomesta löytyy yhteensä 28 maakuntakeskuksiin ja muihin kuntiin sijoittunutta kulttuurikeskusta tai -taloa. Jokainen näistä tarjoaa tiloja esimerkiksi tapahtumia, musiikin ja käsitöiden harrastamista sekä erilaisten yhteisöjen kokoontumista varten. Joidenkin kulttuurikeskusten ja -talojen yhteydestä löytyy myös kirjasto ja paikallismuseo. Erityisesti elävään perintöön liittyviä keskuksia ovat esimerkiksi Kansantaiteenkeskus Kaustisella, Juminkeko-säätiön kulttuurikeskus Kuhmossa, Saamelaiskeskus Sajos Inarissa sekä Helsingissä sijaitsevat Maailmanmusiikin keskus ja Kulttuurikeskus Caisa.

Toimenpiteet

- Aineeton kulttuuriperintö nostetaan vahvemmin alueellisten vastuumuseoiden ja valtakunnallisten vastuumuseoiden toimintasuunnitelmiin. Jatketaan hyvää yhteistyötä Museoliiton kanssa koulutuksen suuntaamiseksi museoille. Jatketaan työtä aineettoman kulttuuriperinnön työn jalkauttamiseksi tapahtumien, työpajojen ja inspiraatiokorttien avulla eri puolilla Suomea.
- Jatketaan yhteistyötä arkistojen kanssa elävän perinnön tapahtumien, viestinnän ja keruutyön osalta.
- Kehitetään yhteistyömuotoja yleisten kirjastojen kanssa elävän perinnön työssä.
- Tuodaan aktiivisesti esiin Finnassa olevia materiaaleja esiin osana Elävän perinnön wikiluetteloa ja muuta toimeenpanotyötä.

3. Strateginen kehitys ja rahoitus

Unescon yleissopimuksen tavoitteena on, että aineettoman kulttuuriperinnön merkitys ihmisille ja yhteisöille tunnustetaan yhteiskunnassa eri tahoilla kehittämistyössä. On tärkeää, että ihmisten ja erilaisten yhteisöjen osallisuus kulttuuriperintötyöhön tunnustetaan. Koulutus- ja kulttuuripolitiikan hallinnonalojen sekä muiden hallinnonalojen ohjelmien, suunnitelmien ja niiden toteuttamisen tulisi kuvastaa aineettoman kulttuuriperinnön monimuotoisuutta, ihmisoikeuksia, tasa-arvoa sekä kestäväen kehityksen periaatteita. Jokaisella yksilöllä on oikeus määrittellä kulttuuri-identiteettinsä ja osallisuutensa kulttuuriperintöön. Jokaisella tulee myös olla oikeus asettua yhteisesti määritetyn kulttuuriperinnön ulkopuolelle.

Lue lisää raportista (indikaattorit 7 ja 8).

Säädökset ja strategiat

Suomen ratifioidessa yleissopimuksen katsottiin, että nykyinen kulttuuriperintöä, kieltä, opetusta ja ympäristöä sekä vähemmistöjen oikeuksia koskeva lainsäädäntö mahdollistaa aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen Suomessa. Jo Suomen perustuslaki toteaa, että vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille (§20). Lisäksi todetaan, että suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä tarpeista on huolehdittava samanlaisin perustein ja että saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla

ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (§17). Myös viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Sopimuksen toimeenpanon myötä aineeton kulttuuriperintö on kuitenkin alkanut näkyä erilaisissa ohjaavissa asiakirjoissa lainsäädäntöä myöten. Museovirasto julkisti opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta Kansallisen toimeenpanosuunnitelman (2015) sekä sitä tarkentavat toimenpideohjelmat vuosille 2016–2018 sekä myöhemmin vuosille 2019–2022. Toimenpideohjelmat tehdään määräajoiksi täsmentämään toimeenpanosuunnitelman ajankohtaisia tavoitteita ja tehtäviä. Yleissopimuksen täytäntöönpanosuunnitelman ja toimintasuunnitelman lisäksi olemassa on laaja joukko erilaisia oikeudellisia, hallinnollisia ja poliittisia ohjaavia asiakirjoja, jotka liittyvät aineettoman kulttuuriperinnön suojeluun.

. Koulutuksen ja kulttuurin rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009) ja asetuksessa (1766/2009) säädetään myös valtionavustuksista, joita voidaan myöntää esimerkiksi esiopetuksen, perusopetuksen, lukiokoulutuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan ja taiteen perusopetuksen toiminnalliseen kehittämiseen.

Kunnat ovat Suomessa merkittävässä roolissa kulttuuritoiminnan järjestämiseen ja niiden toimintakenttää, toimintasisältöjä ja tehtäviä säätelee laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019). Laissa on myös aineeton kulttuuriperintö mainittu osana kuntien toimintakenttää. Elävä perintö liittyy erityisesti paikallisen identiteetin ja kansalaistoiminnan tukemiseen.

Museoiden toimintaa säätelee Museolaki (314/2019). Hallituksen esityksessä (HE 194/2018) museoiden nähdään olevan vastuussa kulttuuriperinnön turvaamisen ja digitaalisen saavutettavuuden kehittämisestä ja edistämisestä vastuualueellaan. Tehtävä kattaa sekä aineellisen, aineettoman että digitaalisen perinnön.

Lisäksi monet kansalliset ja alueelliset strategiat sekä toimintasuunnitelmat ovat kulttuuriperinnön kannalta tärkeässä roolissa. Tärkeitä ohjaavia strategioita ovat esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätös vuoteen 2030 ulottuvaksi kulttuuriperintöstrategiaksi⁷, opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025⁸ sekä opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030⁹. Myös esimerkiksi Saamelaisten kulttuuripoliittisessa toiminta- ja kehittämisohjelmassa 2020–2023¹⁰ sekä valmisteilla olevassa Romanipoliittisessa ohjelmassa 2023–2030 aineeton kulttuuriperintö huomioidaan.

Aineeton kulttuuriperintö näkyy myös maakuntien strategioissa sekä alueellisissa matkailustrategioissa. Näin on useimmiten, jos alueella tai kunnassa on perinne, joka on osa elävän perinnön kansallista luetteloa, kuten Kaustislainen viulunsoitto Keski-Pohjanmaalla tai Hailuodon saaren tikkuröijy-neuleperinne Pohjois-Pohjanmaalla. Myös paikalliset kulttuuriympäristöohjelmat ja -strategiat nostavat paikoin esiin elävää perintöä.

Julkinen tuki

Suomessa taiteen ja kulttuurin julkinen rahoitus on jaettu valtion ja kuntien kesken. Valtio vastaa taloudellisesti ja hallinnollisesti kansallisista taide- ja kulttuurilaitoksista, taiteen ja taiteilijoiden suorasta tuesta, taiteen ja kulttuurin korkeakoulutuksesta sekä kansainvälisistä suhteista. Kunnat ylläpitävät infrastruktuuria paikallista taide- ja kulttuuritoimintaa varten, tukevat paikallisesti ja alueellisesti toimivia kulttuuri- ja taidejärjestöjä, taiteen perusopetusta ja muuta kulttuuritoimintaa, kuten tapahtumia.

⁷ <https://okm.fi/kulttuuriperintostrategia>

⁸ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

⁹ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161521>

¹⁰

https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/download/?d=dokumenttipankki/kertomukset_ohjelmat_ja_suunnitelmat/ohjelmat/saam._kulttuuripoliittinen_toiminta-_ja_kehitt%C3%A4misohjelma/sakakulttohj2020-2023_saka18122020.pdf

Alueatasolla tuki kulttuurille vaihtelee alueiden kesken. Alueatasolla on tuettu muun muassa EU-rakennerahoituksen kautta erilaisia hankkeita, myös kulttuurin alueelliset kehittämistehtävät tukevat alueellista yhteistyötä, samoin maakuntaliittojen tekemä kulttuurin edistämistyö. Myös Taiteen edistämiskeskuksen toiminta ulottuu alueille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on valtion tärkein taiteen ja kulttuurin rahoittaja. Museoita, teattereita ja orkestereita Suomessa ylläpitäville tahoille myönnetään valtiontukea laitosten toimintakulujen kattamiseen.

Museovirastossa on vuodesta 2018 alkaen jaettu avustuksia aineettoman kulttuuriperinnön yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin.¹¹ Lisäksi lukuisissa museoalan hankkeissa sekä yhteisöjen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyviin hankkeisiin myönnettyissä hankkeissa aineeton kulttuuriperintö on tärkeässä osassa. Myös kulttuuriympäristöön ja maailmanperintökohteisiin liittyvissä avustuksissa on aineettomaan kulttuuriperintöön liittyviä hankkeita.

Taiteen edistämiskeskuksella (Taike), sen valtakunnallisella taidetoimikunnalla sekä 13 alueellisella taidetoimikunnalla on suoraa vaikutusta moniin aineettoman kulttuuriperinnön aloihin, kuten esittävän taiteen, musiikin tai kulttuurisen monimuotoisuuden edistämiseen.

Suomessa säätiöt ovat tärkeässä osassa kulttuurin rahoittamisessa. Tällä hetkellä Suomessa toimii satoja yksityisiä säätiöitä, jotka tukevat tiedettä, taidetta ja muuta yhteiskunnallista kehitystä.

Toimenpiteet

- Välitetään tietoa aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksesta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla. Etsitään uusia yhteistyömahdollisuuksia myös muilla toimialoilla.
- Käynnistetään yhteistyössä kuntatoimijoiden kanssa toimenpiteitä aineettoman kulttuuriperinnön tunnetuksi tekemisessä kunnissa.
- Kehitetään aineettomalle kulttuuriperinnölle sitä kuvaavaa mittaria, jota voitaisiin hyödyntää esim. terveydenedistämiseksi TEAviisarissa kulttuurin toimialan tiedonkeruussa.
- Etsitään aktiivisesti mahdollisuuksia aineettoman kulttuuriperinnön rahoittamiseksi eri instrumenttien kautta. Museovirasto tutkii valtionavustusten osalta mahdollisuudet aineettoman kulttuuriperinnön lisärahoitukseen osana hallitusohjelman toteuttamista.
- Museovirasto nostaa aktiivisesti esille aineettoman kulttuuriperinnön roolia kulttuuriperintöstrategian toimeenpanossa.

4. Koulutus ja kasvatus

Lue lisää raportista (indikaattorit 2–6, 12).

Perinteen siirtyminen ja jatkuva kehittyminen on elinehto aineettoman kulttuuriperinnön elinvoimaisuuden säilymiselle. Merkittävä osa aineettomasta kulttuuriperinnöstä siirtyy perheissä tai yhteisöissä vuorovaikutuksessa ihmisten välillä. Maailman ja yhteiskunnan muuttuessa perinteen siirtämisen ja siirtymisen tavat ovat muutoksessa. Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää opetusta, koulutusta ja kasvatusta toteutetaan Suomessa monipuolisesti ja laajasti. Kulttuuriperintökasvatusta tarjoavat varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät sekä yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat.

¹¹ <https://www.museovirasto.fi/fi/avustukset/avustukset-aineettoman-kulttuuriperinnon-sopimuksen-mukaisiin-yhteistyö-ja-kehittämishankkeisiin-1>

Koulutuksella ja tutkimuksella sekä muistiorganisaatioiden ja kulttuurilaitosten toiminnalla tuetaan opetuksen ja oppimisen kannalta tärkeän aineettoman kulttuuriperinnön säilyttämistä ja siirtämistä.

Aineetonta kulttuuriperintöä ei opiskella erillisenä oppiaineena perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, mutta se sisältyy opetussuunnitelmissa laaja-alaiseen osaamiseen, jota kehitetään kaikkien oppiaineiden opetuksessa. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa erityisesti taide- ja kulttuurikasvatuksella on merkittävä rooli perinteiden välittäjänä. Ammatillisella koulutuksella on tärkeä merkityksensä pitkäjänteiselle perinteiden ja taitojen siirtämiselle sekä uudistamiselle. Korkeakoulut ovat tärkeässä roolissa mm. taiteen ja kulttuurin tutkimiselle sekä taideyliopisto taiteen koulutukselle.

Elävään kulttuuriperintöön liittyvää opetusta ja harrastustoimintaa tarjoavat myös taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön oppilaitokset. Korkea-asteen opinnoissa, yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa on tarjolla myös kulttuuriperintöön eri tavoin kytkeytyviä koulutuksia. Lisäksi esimerkiksi lastenkulttuurikeskukset, eri kansalaisjärjestöt, liitot ja yhdistykset, yritykset, taide- ja kulttuurilaitokset ja kulttuurisen nuorisotyön toimijat tarjoavat elävään perintöön liittyvää opetusta ja harrastustoimintaa. Opettajiksi, kouluttajiksi ja kulttuuriperinnön asiantuntijoiksi kouluttaudutaan aikuiskoulutusoppilaitoksissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.

Aineeton kulttuuriperintö tarjoaa sisältöjä kasvatukseen ja koulutuksen eri tasoille, kodeista varhaiskasvatukseen, perusopetuksesta lukioon ja ammatilliseen koulutukseen sekä korkeakouluihin. Kulttuuriperintöön kytkeytyy monia tulevaisuuden kannalta tärkeitä taitoja, jotka voivat tukea esimerkiksi kestäviä elämäntapoja. Kulttuuriperintöopetus antaa lapselle ja nuorelle välineitä rakentaa identiteettiään, joka muodostuu osallisuudesta erilaisissa ryhmissä. Lapset ja nuoret myös itse tuottavat omaa aineetonta kulttuuriperintöään ja välittävät sitä vanhemmille sukupolville

Kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteena on oppia vastaanottamaan, ymmärtämään ja tuottamaan kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintöä lähestytään opetuksessa paikallisesta tai oppilaan kulttuurisesta taustasta käsin sekä myös kansallisesta ja globaalista näkökulmasta. Moninaisen kulttuuriperinnön ilmiöt kuuluvat laajasti kasvatukseen ja opetukseen, ja myös sellainen kulttuuriperintö, joka koetaan eri syistä vaikeaksi tai haastavaksi. Päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten kulttuuriperintökasvatusta tukee aktiivinen yhteistyö taide- ja kulttuurialan organisaatioiden ja järjestöjen, kulttuuriperintöalan ammattilaisten ja kulttuuriperinnön harjoittajien kanssa. Ylisukupolvinen vuorovaikutus on voimavara myös kasvatuksessa ja koulutuksessa. Kulttuuriperintökasvatuksella vahvistetaan kulttuurista osaamista, joka on keskeinen tulevaisuuden taito ja osa kaikille kuuluvaa yleissivistystä. Myös vastuun kantaminen elinvoimaisesta kulttuuriperinnöstä vaatii tietoisuutta ja osaamista.

Yleissivistävä koulutus ja varhaiskasvatus

Kulttuuriperintö, kulttuurinen osaaminen, kestävyys ja moninaisuus sekä kulttuuri-identiteetin tukeminen sisältyvät varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen arvoihin, tehtäviin ja tavoitteisiin. Varhaiskasvatukseen ja koulutukseen järjestäjällä on kuitenkin suuri vaikutus siihen, kuinka laajasti aineetonta kulttuuriperintöä sisällytetään opetukseen.

Aineeton kulttuuriperintö sisältyy varhaiskasvatukseen ja perusopetuksessa erityisesti laaja-alaisen osaamiseen osa-alueeseen ”Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu” sekä lukiokoulutuksessa osa-alueeseen ”Globaali- ja kulttuuriosaaminen”. Oppiainekuvauksissa osoitetaan oppiaineiden tavoitteiden yhteys laaja-alaiseen osaamiseen. Laaja-alaista osaamista kehitetään osana kunkin oppiaineen vuosiluokkakohtaisten tavoitteiden mukaista opetusta. Lukion opetussuunnitelman perusteissa kuvataan laaja-alaisen osaamisen osa-alueet, jotka muodostavat kaikkien oppiaineiden yhteiset tavoitteet. Laaja-alaisen osaamisen toteutuminen kuvataan erikseen myös jokaisessa oppiaineessa. Paikallisissa lukioiden opetussuunnitelmissa määritellään, miten laaja-alaisen osaamisen osa-alueita toteutetaan opintojaksoissa. Aineettomaan kulttuuriperinnön piiriin kuuluvat perusopetuksessa esimerkiksi käsityön, liikunnan, musiikin, kuvataiteen ja kotitalouden opetus. Lisäksi äidinkielen (mukaan lukien saamen kieli, romanikieli ja

viittomakieli) ja kirjallisuuden, historian, uskonnon sekä elämäkatsomustiedon opetuksessa monet aineettoman kulttuuriperinnön teemat tulevat esiin. Lisäksi luonto- ja ympäristökasvatus osana kouluopetusta välittää luontoon liittyvää tietotaitoa.

Perusopetuksen yhteydessä oppilaille voidaan järjestää esimerkiksi kirjastotoimintaa ja kerhotoimintaa. Myös kouluruokailuilla, välitunneilla, juhlilla, retkillä, opintomatkoilla ja leireillä siirtyy aineetonta kulttuuriperintöä. Lisäksi kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmat tukevat paikallisen kulttuuriperinnön sisällyttämistä opetukseen yli puolessa Suomen kunnista. Kulttuurikasvatussuunnitelma tukee paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien ja opetussuunnitelmien toteuttamista ja vahvistaa tavoitteellista taide- ja kulttuurikasvatusta varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä, kouluissa ja oppilaitoksissa.

Aineenopettajien, esimerkiksi käsityöopettajien, koulutuksessa aineettoman kulttuuriperinnön välittäminen rakentuu opiskelussa, opetuksessa ja oppimismenetelmissä ja -ympäristöissä. Aineettoman kulttuuriperinnön teemat ovat myös suomalaisten yliopistojen opettajankoulutuksen opetussuunnitelmissa, yleensä osana kulttuuriperintöä tai esimerkiksi maailmanperintöä käsitteleviä kursseja.

Ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus on keskeinen käytännön osaamisen kannalta, sillä taiteellinen ja tekninen tietotaito mahdollistaa aineettoman kulttuuriperinnön vaalimisen ja välittämisen tulevillekin sukupolville. Samalla ammatillinen koulutus tarjoaa kelpoisuuden jatkokoulutukselle.

Ammatillisen koulutuksen yhteisissä tutkinnon osissa ja esimerkiksi humanististen ja taidealojen sekä terveys- ja hyvinvointialoilla on kulttuuriperintöön liittyvää perustutkintokoulutusta. Taideteollisuusalan perustutkinnon voi suorittaa esimerkiksi puusepänanalan, restaurointialan ja käsityön ohjaustoiminnan osaamisaloilla. Luonnonvara-aloilla, kuten maa-, metsä- ja kalatalouden aloilla siirretään luontoon liittyvää tietotaitoa ja osaamista. Omana tärkeänä erityispiirteenä ovat saamenkäsityöalan tutkinnot, joissa kulttuuriperinteen vaaliminen on keskiössä. Uudistetut tutkinnon perusteet on julkaistu kaikilla Suomessa käytettävillä saamen kielillä eli inarinsaameksi, koltansaameksi ja pohjoissaameksi.

Toisen asteen jälkeinen koulutus

Toisen asteen jälkeistä koulutusta aineettomaan kulttuuriperintöön ja sen tutkimukseen liittyen on tarjolla sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa musiikin, taiteen ja muotoilun eri aloilla, teatterissa, tanssissa, kuvataiteessa ja mediassa. Aineettoman kulttuuriperinnön ja sen sosiaalisten, kulttuuristen ja muiden ulottuvuuksien tutkimuksen kannalta taiteiden ja humanististen alojen koulutus on keskeistä. Aiheet ovat esillä myös yhteiskuntatieteiden (esim. sosiologia, valtiotiede ja historia) ja pedagogiikassa. Myös maa- ja metsätieteen aloilla siirretään luontoon liittyvää aineettoman kulttuuriperinnön osaamista. Näistä opinnoista valmistuneet työskentelevät ammatinharjoittajina, kouluttajina, tutkijoina, taiteilijoina ja muina asiantuntijoina esimerkiksi kulttuuriperintöalalla, kirjastoissa, arkistoissa, kansalaisjärjestöissä, mediassa ja hallinnossa, jotka ovat kaikki tärkeitä elävän perinnön turvaamisen ja välittämisen kannalta.

Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö tarkoittaa Suomessa vapaaehtoisten, kaikille avointen opintojen tarjoamista kansanopistoissa, kansalais- ja työväenopistoissa, kesäyliopistoissa, urheiluopistoissa ja opintokeskuksissa, sekä erilaisten sivistys- ja neuvontajärjestöjen järjestämää aikuiskasvatusta. Koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia sekä aktiivista kansalaisuutta. Oppilaitokset voivat koulutustehtävässään painottaa myös arvo- ja aatetaustaansa, kasvatustavoitteitaan tai erityisiä koulutustehtäviään. Osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista järjestää lisäksi perusopetusta, lukiokoulutusta, ammatillista koulutusta ja taiteen perusopetusta. Vapaan sivistystyön piirissä tuetaan merkittävästi erilaisen aineettoman kulttuuriperinnön siirtämistä. Lisäksi oppilaitokset toimivat tärkeinä työnantajina alan osaajille.

Opetusta tarjotaan monenlaisissa elävän perinnön kannalta keskeisissä aineissa kuten käsityöt ja taiteet, musiikki, liikunta, luontoon liittyvä osaaminen ja ruoanlaitto. Vuosittain yli 600 000 henkeä osallistuu vapaan sivistystyön opetukseen yli 170 oppilaitoksessa eri puolilla maata. Viidesosa kursseista liittyy käsityöhön, saman verran musiikkiin.

Vapaa sivistystyö antaa työssä ja opiskelussa tarvittavia taitoja, parantaa hyvinvointia, edistää toimivuutta ja tukee aktiivista roolia kuntalaisena. Vapaa sivistystyö luo yhteistä hyvää esimerkiksi välittämällä yleistä perinnetietoa ja osaamista, ylläpitämällä perintötoimintaa, tarjoamalla kulttuurielämyksiä, tarjoamalla koulutusta kansainvälisyydestä ja monikulttuurisuudesta, edistämällä integraatiota ja luomalla mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen.

Taiteen perusopetus ja lastenkulttuurikeskukset

Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua eri taiteenalojen opetusta. Taiteen perusopetus pohjautuu koulutuksen järjestäjän hyväksymään paikalliseen opetussuunnitelmaan, joka on laadittu Opetushallituksen päättämien taiteen perusopetuksen yleisen tai laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Oppilaat saavat valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Taiteen perusopetusta voidaan järjestää myös aikuisille.

Taiteen perusopetuksessa oppilaat opiskelevat arkkitehtuuria, kuvataidetta, käsityötä, mediataiteita, musiikkia, sanataidetta, sirkustaidetta, tanssia tai teatteritaidetta. Opetus perustuu moniarvoiselle ja uudistuvalla kulttuuriperinnöllä. Opinnoilla tuetaan oppilaiden luovan ajattelun ja osallisuuden kehittymistä sekä vahvistetaan identiteettien rakentumista ja kulttuurisen lukutaidon kehittymistä. Taiteen perusopetusta järjestävät muun muassa musiikkioppilaitokset, kuvataidekoulut ja muut taideoppilaitokset. Taiteen perusopetusta järjestetään myös kansalaisopistoissa. Koulutuksen järjestäjiä voivat olla kunnat, kuntayhtymät, rekisteröidyt yhteisöt, säätiöt ja valtion oppilaitokset. Vuosittain taiteen perusopetuksessa opiskelee noin 128 000 oppilasta.

Lastenkulttuurikeskukset tuottavat kulttuuripalveluita lapsille, nuorille, lapsiperheille, kouluille ja päiväkodeille. Suomen lastenkulttuurikeskusten liittoon kuuluu 35 jäsenorganisaatiota, joissa toimii yksi tai useampi lastenkulttuurikeskus. Keskukset tuovat saavutettavaa taidekasvatusta mahdollisimman monen lapsen ja nuoren arkeen ja lisäävät lasten hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. Lastenkulttuuria rahoittavat Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus ja erilaiset säätiöt.

Elävän perinnön opetusta tarjoavat myös erilaiset järjestöt. Esimerkiksi luontoon liittyen on olemassa laaja kenttä, jolla siirretään ja vaalitaan elävää perintöä niin luonto-, ulkoilu-, liikunta-, retkeily-, metsästys- ja kalastusjärjestöjen toimesta.

Harrastamisen Suomen mallissa¹² päätavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Tarkoituksena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Vuonna 2021 alkanut toiminta laajeni lukuvuonna 2022–2023 toiminta laajeni 249 kunnan alueelle. Tavoitteena on juurruttaa Suomen malli pysyväksi toimintatavaksi kunnissa.

Kulttuuriperintöön liittyviä oppimateriaaleja tarjoavat useat toimijat. Esimerkiksi Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seura tarjoaa kasvattajille ja koulutuksen ammattilaisille tietoa, materiaaleja, asiantuntemusta, toimintamalleja ja erilaisia verkkosivustoja työn tueksi, mm. Kulttuurivuosikello.fi. Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry:n MAPPA.fi -palvelu tuo yhteen yli kahdensadan toimijan materiaalit ja muut palvelut liittyen ympäristökasvatukseen, kestävä elämäntavan taitojen opettamiseen sekä ulko-opetuksen tueksi eri ikäryhmille.

¹² <https://harrastamisensuomenmalli.fi/>

Museoviraston Opi elävästä perinnöstä -sivusto¹³ tarjoaa kouluille materiaaleja aineettoman kulttuuriperinnön teemoihin. Sivuston materiaalien avulla useat koulut ovat tuottaneet Elävän perinnön wikiluettelon Meidän perintö -artikkeleita, joissa lapset ja nuoret esittelevät heille tärkeitä perinteitä. Perintöhyrrä on Museoviraston ja Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seuran kehittämä uusi työkalu elävästä perinnöstä keskusteluun.

Toimenpiteet

- Tiivistetään yhteistyötä Opetushallituksen kanssa kulttuuriperintökasvatuksen edellytysten vahvistamiseksi osana kasvatuksen ja koulutuksen kehittämistä.
- Tuetaan aineettoman kulttuuriperinnön aikaisempaa kattavampaa ja systemaattisempaa sisällyttämistä varhaiskasvatuksen, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteita uudistettaessa ja niiden toimeenpanossa kunnissa (varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, taiteen perusopetus, vapaa sivistystyö).
- Rakennetaan verkostoja ja asiantuntijayhteistyötä kulttuuriperintökasvatuksen näkökulman ja merkityksen vahvistamiseksi opettajakoulutuksessa. Viestitään aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksesta vapaan sivistystyön kentälle.
- Viestitään kulttuuriperintökasvatuksen liittyvän opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksen tarpeesta sekä tuetaan mahdollisuuksien mukaan niiden suunnittelua ja toteuttamista yhteistyössä Suomen kulttuuriperintökasvatuksen Seuran kanssa.
- Pyritään tukemaan
- Kannustetaan kuntia kulttuurikasvatussuunnitelmien tekemiseen ja päivittämiseen elävän perinnön näkökulmasta.
- Tuotetaan oppimateriaaleja ja toimintamalleja aineettoman kulttuuriperinnön tarkasteluun varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa. Viestitään niistä tehokkaasti ja kattavasti varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden, koulujen ja oppilaitosten suuntaan. Museovirasto ja Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura jatkavat opi.aineetonkulttuuriperinto- verkkosivuston laajentamista suomeksi ja ruotsiksi sekä tekevät sitä tunnetuksi opetus- ja koulutussektorin toimijoille.
- Perintöhyrrää¹⁴ ja muita lapsille ja nuorille tarkoitettuja työkaluja levitetään yhteistyökumppanien kanssa koulujen, kasvattajien ja harrastusryhmien käyttöön.
- Vahvistetaan erityisesti lasten ja nuorten osallisuutta elävän perinnön pohdinnoissa ja siihen liittyvien materiaalien tuotannossa. Museovirasto kannustaa kouluja tuottamaan lasten kanssa Meidän perintö -artikkeleita Elävän perinnön wikiluettelon.
- Lasten ja nuorten osallisuudessa huomioidaan ja otetaan mukaan vähemmistökielten ja -kulttuurien edustajat.

¹³ <https://opi.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/>

¹⁴ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/julkaisut/perintohyrra>

5. Tutkimus suojelutyön tukena

Lue lisää raportista (indikaattorit 9 ja 10).

Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvä tutkimus on tärkeää elävien perinteiden tunnistamisen ja vahvistamisen kannalta. Tutkimuksen tuottama tieto on tärkeää hyödyntää perinteiden tallentamista ja lisää ymmärrystä monimuotoisuuden elävän perinnön merkityksistä ihmisten ja yhteisöjen elämässä. Lisäksi tarvitaan tutkittua tietoa siitä, kuinka aineettomaan kulttuuriperinnön suojeluun liittyvät mekanismit toimivat, ja kuinka ne vaikuttavat aineettomaan perintöön ja sen vaikutuspiirissä eläviin ihmisiin ja luontoon. Samalla tutkimus lisää elävän perinnön näkyvyyttä, tunnettuutta ja arvostusta. Yhtäältä tarvitaan aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisen, tuottamisen ja nimeämisen prosessien kriittistä tarkastelua.

Tutkimustoiminta kuuluu erityisesti yliopistojen ja korkeakoulujen tehtäviin. Aineettoman kulttuuriperinnön tutkimusta ja tallennusta tehdään yhä enemmän verkostoyhteistyönä. Yliopistojen ja korkeakoulujen ohella aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää soveltavaa tutkimusta harjoittavat erilaiset muistiorganisaatiot, instituutit ja monialaiset kansalaisjärjestöt. Tutkimustyön yhteydessä tallennetaan eläviä perinteitä, usein yhteistyössä muistiorganisaatioiden, kuten museoiden ja arkistojen kanssa.

Yliopistoilla on tärkeä rooli aineettoman kulttuuriperinnön akateemisessa opetuksessa ja tutkimuksessa. Erityisesti kansatieteen, etnologian, folkloristiikan, antropologian, museologian, kulttuuripolitiikan, kulttuurintutkimuksen, kulttuuriperinnön tutkimuksen ja perinteentutkimuksen sekä eri taiteenalojen oppisisällöt ja niihin liittyvät tutkimusalat ovat aineettoman kulttuuriperinnön tutkimuksen ja opetuksen keskiössä. Kulttuurintutkimuksen lisäksi kielentutkimus on keskeinen aineettoman kulttuuriperinnön kontekstissa. Suomen virallisten kielten ohella saamen kieltä ja saamelaista kulttuuria, romanikieltä ja -kulttuuria sekä viittomakieltä tutkitaan yliopistotasolla.

Aineettoman kulttuuriperinnön käsitettä tai sopimuksen tarkoittamaa merkitystä on Suomessa tutkittu toistaiseksi hyvin vähän. Eri aloilla aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta on runsaasti pitkältä ajalta. Tutkimusta tehdään muun muassa Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Tampereen, Turun, Oulun ja Lapin yliopistoissa, Aalto-yliopistossa sekä Åbo Akademiassa. Muistiorganisaatiot tarjoavat aineistojaan sekä tekevät jatkuvasti aineettoman kulttuuriperinnön aloihin liittyvää yhteistyötä tutkimuksen osalta. Aineettoman kulttuuriperinnön alojen tutkimusta rahoittavat useat kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimusta tukevat säätiöt ja rahastot.

Unescon sopimuksen näkökulma tutkimukseen korostaa perinteiden suojelua ja niiden elinvoimaisuuden edistämistä. Jotta dokumentointia ja tutkimusta voidaan pitää sopimuksen mukaisena suojelutoimena, tulee tutkimuksen tapahtua yhteistyössä tutkittavan yhteisön kanssa. Tutkimustulosten tulee olla avoimesti saatavilla ja yhteisöjen hyödynnettävissä. Tutkimuksen tulisi tuottaa tietoa, joka auttaa kulttuuriperinnön vastuullisessa soveltamisessa eli käytännön toimissa erilaisissa yhteiskunnallisissa konteksteissa, esimerkiksi politiikkatyössä. Tutkimus voi myös tukea aineettoman kulttuuriperinnön uhanalaisten muotojen suojeluohjelmien luomista, jotka tukevat elävän perinnön siirtämistä ja jatkuvaa käyttöä. Tutkimuksessa voi olla mukana aineettoman kulttuuriperinnön yhteisluomisen prosesseja yhteisöjen kanssa. Silloin vastuullinen ja osallisten itsemäärittämistä kunnioittava lähestymistapa on erityisen tärkeä.

Toimenpiteet

- Sopimuksen toimeenpanon yhteydessä seurataan elävään perintöön liittyvää tutkimusta – sekä huomioidaan tutkimus suunnitelluissa toimenpiteissä. Yhtenä tällaisena yhteistyö yliopistojen kanssa tutkimusaiheiden tarjoamisessa.
- Järjestetään vuorovaikutteisia kohtaamisia alan tutkijoiden kanssa. Toteutetaan yhteistyössä yliopistojen, muistiorganisaatioiden, kansalaisjärjestöjen ja TAKO-verkoston kanssa.

- Edistetään yhteistyötä elävän perinnön teemoihin liittyvien tutkimusverkostojen kanssa tapahtumien ja julkaisujen kautta.
- Viestitään aineettoman kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta eri tahoille, myös rahoittajille.
- Pidetään tutkimusnäkökulmaa vahvasti mukana myös elävän perinnön rinkiä toiminnassa ja luodaan uusia yhteistyön muotoja.

6. Näkyvyys ja media

Viestimällä ja tiedottamalla aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja siihen liittyvistä aloista lisätään sen tunnettuutta. Viestinnällä voidaan kannustaa ihmisiä tunnistamaan ja vaalimaan elävää kulttuuriperintöä pitkäjänteisesti myös tulevaisuudessa. Monikanavaisella viestinnällä tuetaan aineettoman kulttuuriperinnön saatavuutta ja saavutettavuutta mahdollisimman laaja-alaisesti ja pitkäkestoisesti.

Tietoisuus ja median huomio aineetonta kulttuuriperintöä kohtaan on noussut Suomessa tasaista tahtia sopimuksen toimeenpanon myötä. Elävän perinnön luettelointi ja Unescon luetteloon nimeämiset ovat olleet tärkeitä tekijöitä tässä prosessissa. Ennen vuotta 2013 aineettoman kulttuuriperinnön käsite ei ollut esillä suomalaisessa mediassa, kun taas nyt se kerää satoja mediaosumia vuosittain. On kuitenkin huomioitava, että tästä huolimatta erilaiset aineettomaan kulttuuriperintöön kytkeytyvät osa-alueet ovat olleet näkyvissä mediassa lukuisin eri tavoin viime vuosikymmenten aikana.

Suomen perustuslaki tukee yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden oikeuksia myös sananvapauteen ja tietojen julkistamiseen liittyen. Laki Yleisradiosta (1380/1993) säätelee julkisen palvelun ohjelmatoimintaa, jonka tulee muun muassa tukea kansanvaltaa ja tarjota jokaiselle osallistumismahdollisuuksia monipuoliseen tietoon, mielipiteiden ilmaisuun ja keskusteluihin sekä muuhun vuorovaikutukseen. Ylen sisältöihin kuuluu valtakunnallisia ja alueellisia uutisia sekä ajankohtaisohjelmia, urheilua, draamaa, kulttuuria ja viihdettä sekä lasten ja nuorten ohjelmia. Ylellä on neljä televisiokanavaa, kuusi radiokanavaa, kaksi digitaalista radiopalvelua ja laaja valikoima verkkopalveluita. Yle tuottaa sisältöä yhteensä 12 kielellä: suomeksi, ruotsiksi, kolmella eri saamelaiskielellä, viittomakielellä, selkosuomeksi ja -ruotsiksi, romaniksi, karjalaksi, englanniksi ja venäjäksi.

Elävää perintöä käsitteleviä ajankohtaisia aiheita ja tapahtumia esitellään myös lukuisissa muissa medioissa, radioissa ja aikakauslehdissä leivonnasta puutarhanhoitoon ja musiikista luontoharrastuksiin. Ne näkyvät mediassa niin paikallisella, alueellisella kuin kansallisellakin tasolla. Myös elävän perinnön yhteisöt ja toimijat viestivät aktiivisesti itse omasta alastaan ja toimistaan. Esimerkiksi kansalaisjärjestöillä on omat verkkosivustonsa sekä sosiaalisen median kanavat, jotka tavoittavat satoja tai jopa tuhansia toimijoita ja faneja kaikkialla maassa ja sen ulkopuolella. Sosiaalisessa mediassa on lukemattomia vapaita harrastusryhmiä, joissa vaihdetaan ajatuksia, valokuvia, ohjeita, reseptejä ja vinkkejä.

Unescon sopimuksen näkökulmasta tärkeää on se, miten yhteisöt ja perinteenharjoittajat osallistuvat tietoisuuden kasvattamiseen omasta perinteestään. Keskeistä on, miten yhteisöjen oikeuksia ja etuja suojellaan, kun perinteestä tiedotetaan. Viestinnän tulee sopimuksen mukaan ottaa monipuolisesti huomioon eri ihmisryhmät ja hyödyntää erilaisten yhteisöjen ja ryhmien kieliä. Perinteisiin liittyviä sisältöjä tulee myös kohdistaa eri ikäryhmille ja varmistaa heidän osallisuutensa viestinnän tuottamisessa. Aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen viitoittama viestittäminen vaatii läheistä yhteistyötä elävän perinnön yhteisöjen ja mediatoimijoiden välillä.

Museovirasto vastaa koordinaation edellyttämästä viestinnästä Suomessa ja viestii kansainvälisestä yhteistyöstä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Elävän perinnön ringit vastaavat oman toimintansa

viestinnästä yhteistyössä Museoviraston kanssa. Aineettoman kulttuuriperinnön sopimukseen liittyvä viestintä perustuu lokakuussa 2022 päivitettyyn viestintäsuunnitelmaan.

Viestinnässä korostetaan aineettoman kulttuuriperinnön moninaisuutta, erilaisia kohteita ja suojelun merkitystä. Viestinnässä huomioidaan vastaanottajien ja yhteistyöryhmien moninaisuus ja erityisesti erilaiset vähemmistöt mukaan lukien saamelaiset alkuperäiskansana. Viestinnässä panostetaan saavutettavuuteen sekä monikielisyyteen tarjoamalla tietoa monikanavaisesti ja eri kielillä. Erityisiä painopisteitä toteutetaan yhteistyössä alan asiantuntijoiden ja välittäjäorganisaatioiden kanssa.

Museovirasto päivittää jatkuvasti ylläpitämäänsä aineettoman kulttuuriperinnön verkkosivustoa. Elävä perintö -Facebook-sivun päivitykset tavoittavat useita satoja, osin jopa tuhansia ihmisiä päivittäin. Sosiaalisessa mediassa tärkeä yhtenäisyyttä luova keino on aihetunnisteen #eläväperintö hyödyntäminen päivityksissä. Museoviraston järjestämien yhteistyöseminaarien puheenvuorot taltioidaan ja ne ovat katsottavissa Elävä perintö Youtube-kanavalla. Vuoden 2022 loppuun mennessä on järjestetty yhteensä 52 elävän perinnön tapahtumaa, joiden yli 220 videotaltiointia ovat keränneet jo yli 29 000 katselukertaa. Kaikkia elävän perinnön videoita on katseltu yli 104 000 kertaa.

Toimenpiteet:

- Viestitään aktiivisesti aineettoman kulttuuriperinnön toimista tiedottein sekä useissa eri kanavissa. Tehdään viestintäyhteistyötä monenlaisten toimijoiden kanssa. Hyödynnetään erityisesti elävän perinnön rinkejä ja niissä olevia toimijoita.
- Nostetaan Elävän perinnön kansallisen luettelon kohteet keskiöön toimikauden aikana, erityisesti Euroopan kulttuuriympäristöpäivien Elävän perinnön teemavuonna 2023.
- Vahvistetaan yhteisöjen ja eri toimijoiden ja tekijöiden tietoisuutta ja osallistumismahdollisuuksia aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksesta. Erityisesti lapsille ja nuorille suunnataan viestintää ja sitä suunnitellaan heidän kanssaan yhteistyössä.
- Tuodaan esiin kansainvälistä näkökulmaa ja aineettoman kulttuuriperinnön ylijärjaisuutta erityisesti monikansallisten kohteiden kautta.
- Nostetaan esiin elävän perinnön hyviä suojelukäytäntöjä. Kampanjan avulla innostetaan nykyisiä Elävän perinnön wikiluettelon kohteita esittelemään omat hyvät käytäntönsä.

7. Kansainvälinen yhteistyö

(Lue lisää raportista, indikaattorit 23–25)

Kansainvälinen yhteistyö on tärkeä osa Unescon yleissopimuksen toteuttamista. Tavoitteena on, että sopimuksessa mukana olevat jäsenmaat tekevät yhteistyötä aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Tämä voi tapahtua erilaisten hankkeiden, ohjelmien sekä monikansallisten hakemusprosessien kautta.

Aineettoman kulttuuriperinnön aloilla tehdään jatkuvasti monenlaista kansainvälistä yhteistyötä. Erilaiset ammatilliset verkostot toimivat aktiivisesti muiden maiden järjestöjen kanssa, oppilaitosten välinen yhteistyö ja vaihto on vilkasta. Muistiorganisaatioiden yhteistyö ja tiedonvaihto on aktiivista. Useat kansalaisjärjestöt tekevät kansainvälistä yhteistyötä erityyppisten yhteistyömuotojen kautta.

Valtioiden tasolla kansainvälistä yhteistyötä tehdään Unescon, Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston alla. Euroopan unionin Luova Eurooppa sekä Interreg-ohjelma tarjoavat rahoitusta myös aineettoman kulttuuriperinnön hankkeille. Leader-ohjelman kautta rahoitetaan Suomessa vuosittain kymmeniä elävän perinnön alaan kuuluvia hankkeita. Monenkeskistä yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi Itämeren ja

Arktisen alueen maiden kesken sekä Saamenmaan alueella (Suomi, Ruotsi, Norja). Pohjoismaista yhteistyötä tehdään Pohjoismaiden ministerineuvostossa ja Pohjoismaiden neuvostossa, jossa Suomen ohella mukana ovat Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti. Pohjoismaiseen yhteistyöhön on tarjolla monenlaisia rahoitusinstrumentteja Pohjoismaisen kulttuurirahaston ja Pohjoismaisen kulttuuripisteen alla.

Aineettoman kulttuuriperinnön työtä tehdään myös monien muiden kansainvälisten sopimusten alla ja organisaatioihin liittyen.. Unescon sopimuksista erityisesti yleissopimuksella maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (ns. Maailmanperintösopimus vuodelta 1972) on läheinen yhteys aineettoman kulttuuriperinnön sopimukseen. Lisäksi yleissopimuksella kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä (ns. diversiteettisopimus vuodelta 2005) on monia yhtymäkohtia aineettomaan kulttuuriperintöön. Unescon Maailman muisti -ohjelman kautta puolestaan suojellaan asiakirjallista ja kirjallista kulttuuriperintöä. Suomi ratifioi vuonna 2017 Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksen kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (ns. Faron sopimus), joka osaltaan vahvistaa kulttuuriperintöyhteisöjen osallistumisen merkitystä. Myös Euroopan neuvoston alaisella eurooppalaisella maisemayleissopimuksella (vuodelta 2000) on selkeä yhteys erityisesti luontoon liittyviin eläviin perinteisiin. Yhteistyötä näistä sopimuksista vastaavien viranomaisten kanssa syvennetään ohjelmakaudella.

Viime vuosina yhteistyö on tiivistynyt aineettoman kulttuuriperinnön alalla. Museoviraston koordinoima LIVIND – Luova ja elävä kulttuuriperintö Pohjoisen ulottuvuuden alueiden voimavarana -hanke¹⁵ (2021–2024) vahvistaa elävän perinnön roolia Pohjois-Euroopassa. Mukana on yhdeksän maata Pohjoisen ulottuvuuden alueelta mukaan lukien Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti. Suomi on ollut aktiivinen käynnistäjä myös Euroopan aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen koordinaattorien verkostossa (*European Network of Focal Points for the 2003 Convention, ENFP*), joka vahvistaa yhteistyötä 45 maan kesken. Pohjoismais-baltialainen aineettoman kulttuuriperinnön verkosto (*The Nordic and Baltic network on Intangible Cultural Heritage*)¹⁶ kerää erityisesti alan järjestöjä yhteen.

Myös monikansalliset hakemukset Unescon luetteloihin luovat mahdollisuuksia kansainväliseen yhteistyöhön. Pohjoismaisen limisaumavenperinteen ympärille on jo syntynyt kaikki Pohjoismaat yhdistävää yhteistyötä. Lisäksi Suomi on mukana monikansallisessa hakemuksessa koskien käsin valmistettuun lasiin liittyvää tietoa, tekniikkaa ja taitoa, johon odotetaan päätöstä loppuvuonna 2023. Hakemuksessa ovat mukana myös Saksa, Tšekki, Espanja, Unkari sekä Ranska, joka on koordinoinut hakemusprosessia.

Toimenpiteet

- Jatketaan elävän perinnön vaalimiseksi tehtävää kansainvälistä yhteistyötä. Museovirasto jakaa aktiivisesti tietoa, asiantuntemusta ja kokemuksia kansainvälisissä verkostoissa lähialueilla ja globaalisti.
- Tuetaan yhteisöjen, ryhmien, yksilöiden, kansalaisjärjestöjen ja asiantuntijoiden kansainvälistä verkostoitumista järjestämällä tapahtumia, verkottamalla toimijoita sekä tiedottamalla rahoitusmahdollisuuksista.
- Vahvistetaan Pohjoisen ulottuvuuden alueella toimivien tahojen osaamista LIVIND-hankkeessa elävän perinnön ja kestävä kehityksen kysymyksissä tapahtumien, työpajojen, pilottikokeilujen ja verkkoalustan avulla.
- Osallistutaan aktiivisesti kansainvälisiin aineettoman kulttuuriperinnön verkostojen toimintaan (*European Network of Focal Points for the 2003 Convention (ENFP)*), sekä *Nordic and Baltic network on Intangible Cultural Heritage*.

¹⁵ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/livind>

¹⁶ <https://safeguardingpractices.com/the-nordic-and-baltic-network-on-intangible-cultural-heritage/>

- Tehdään aktiivista yhteistyötä Unescon monikansallisten kohteiden osalta.

8. Aineettoman kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnassa

Lue lisää raportista 13.2–15.1

Yksi Unescon sopimuksen keskeisistä tehtävistä on vahvistaa aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnassa. Perinteiden kautta on mahdollista edistää kestävästä kehitystä ja ihmisten hyvinvointia. Elävää perintöä voidaan hyödyntää vuoropuhelussa, joka edistää keskinäistä kunnioitusta, konfliktien ratkaisemista ja rauhan rakentamista. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi aineettoman kulttuuriperinnön huomioimista osana kehityshankkeita. Käytännön tasolla perinteet ovat tietojen ja taitojen lähde, identiteetin ja jatkuvuuden luoja ja ylipäättään kestävästä kehityksen mahdollistava resurssi. Kehittämistyön tulee olla kaikki yhteiskunnan sektorit ja kerrokset osallistavaa mukaan lukien eri ikäryhmät ja sukupuolet, vammaiset henkilöt, eri etniset ryhmät, alkuperäiskansat sekä haavoittuvien ryhmien jäsenet

Vuonna 2021 toteutetun Kulttuuriperintöbarometrin¹⁷ mukaan suomalaisten asenteet kulttuuriperintöä kohtaan ovat myönteisiä. Korkea enemmistö (88 %) vastaajista pitää kulttuuriperinnön säilyttämistä tärkeänä. Valtion taloudellinen tuki kulttuuriperintöä suojeleville ja hoitaville tahoille saa laajan kannatuksen. Kulttuuriperintöä pidetään varsin yksimielisesti yhteisöllisenä, ihmisiä yhdistävänä ja itseä kiinnostavana asiana. Lähes kaksi kolmesta pitää kulttuuriperintöä tärkeänä osana perheen ja suvun menneisyyttä. Lähes kaksi kolmannesta ihmisistä on sitä mieltä, että kulttuuriperinnöstä huolehtiminen edistää kestävästä kehitystä.

Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on nousemassa yhä tärkeämmäksi teemaksi aineettoman kulttuuriperinnön parissa toimivien ammattilaisten ja harrastajien keskuudessa, mikä heijastaa kasvavaa keskustelua kestävydestä yhteiskunnassa ja mediassa. Kestävästä kehityksen ajattelun tärkeys, etenkin ekologinen ulottuvuus, on ollut nähtävissä luontoon kytkeytyvien elävien perinteiden parissa. Esimerkiksi saamelaisiin kulttuuriin ilmastonmuutos vaikuttaa jo nyt. Myös muut kestävästä kehityksen ulottuvuudet saavat yhä enemmän huomiota.

Kestävä kehitys on ollut viime vuosina painopisteenä myös aineettoman kulttuuriperinnön suojelun yleissopimuksen toimeenpanossa. Vuonna 2018 Suomessa kehitettiin työkaluksi Kestävästä kehityksen kompassi¹⁸, jonka avulla erilaiset toimijat voivat tunnistaa ja kehittää omaa toimintansa kestävyden ulottuvuuksia. Kompassi on käännetty jo 18 kielelle ja se on levinnyt ympäri maailmaa

Lisäksi Museoviraston koordinoima kolmivuotinen kaksivuotinen hanke LIVIND – Luova ja elävä kulttuuriperintö Pohjoisen ulottuvuuden alueiden voimavarana¹⁹ vahvistaa aineettoman kulttuuriperinnön roolia paikallisyhteisöissä kestävästä kehityksen, hyvinvoinnin ja toimeentulon lähteenä.

¹⁷ <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/kulttuuriperintobarometri>

¹⁸ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/artikkeli/elava-perinto-ja-kestavan-kehityksen-kompassi>

¹⁹ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/livind>

Elävään perintöön liittyvä kestävä matkailu on ollut yhtenä työn painopisteistä. Visit Finlandin kanssa on järjestetty yhteistyö webinaareja ja työpajoja. Visit Finlandin ja Museoviraston yhteistyönä on julkaistu vuonna 2022 opas Yhteinen polku – Opas elävän perinnön vastuulliseen matkailulliseen tuotteistamiseen²⁰.

Hyvinvointi

Aineeton kulttuuriperintö on monenlaisen hyvinvoinnin lähde ihmisten elämässä. Raportin laatimisessa toteutettujen kyselyiden perusteella yhteisöt näkevät aineettoman kulttuuriperinnön yleisesti positiivisena voimavarana elämässä. Perinteiden koetaan vahvistavan yhtenäisyyttä, hyvinvointia ja joustavuutta, mikä puolestaan tukee sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu monissa erilaisissa hankkeissa viime vuosina. Esimerkiksi Taiteen edistämiskeskus, saavutettavuuden, moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksissä toimiva Kulttuuria kaikille -palvelu²¹ sekä kulttuurihyvinvoinnin yhteyspiste ja yhteistyöverkosto Taikusydän²² ovat tuottaneet useita raportteja ja selvityksiä kulttuurisesta hyvinvoinnista sekä edistäneet niiden tulosten levittämistä.

Opintokeskus Kansalaisfoorumin vuonna 2021 toteuttamassa laajassa selvityksessä²³ kävi ilmi, että kulttuurin harrastamisella koetaan olevan merkittäviä vaikutuksia harrastajien elämään kaikilla tarkastelluilla osa-alueilla. Selvityksen reilut 1300 vastaajaa edustivat useita taidealoja, kuten sirkus, teatteri, musiikki, tanssi ja kuvataide.

Kulttuurien välinen vuorovaikutus ja erilaiset ryhmät

Unescon yleissopimuksessa todetaan, että aineettomalla kulttuuriperinnöllä on keskeinen merkitys kulttuurisen moninaisuuden tärkeimpänä kannustimena sekä kestävä kehityksen takeena. Aineeton kulttuuriperintö luo pohjaa oman ja muiden kulttuurien arvostamiselle. Erilaisten kulttuurien tuntemus, juhlaperinteet, ruokakulttuurit, esittävät taiteet, käsityöt tai luontoon liittyvä tietotaito avaavat ymmärrystä kulttuureiden välille.

Suomessa perinteisiin vähemmistöihin luetaan kuuluviksi saamelaiset, ruotsinkieliset, romanit, juutalaiset, tataarit ja karjalaiset. Muita kieli- ja kulttuurivähemmistöjä ovat mm. inkerinsuomalaiset, vanhavenäläiset, ja uudemmat maahanmuuttajaryhmät. Maahanmuutto lisää voimakkaasti yhteiskunnan monimuotoisuutta. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2021 Suomen väestöstä oli ulkomaalaistaustaisia hieman alle 470 000 eli 8,5 prosenttia. Myös eri vammaisryhmillä, eri uskontokuntiin kuuluvilla, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä ja eri ikäryhmillä on omia kulttuurisia erityispiirteitä.

Kulttuurinen moninaisuus on ollut tärkeä teema yleissopimuksen toimeenpanossa Suomessa. Useita tapahtumia ja työpajoja on järjestetty erilaisten sidosryhmien kanssa. Museoviraston yhteistyössä Taiteen edistämiskeskus Taiken, Kulttuuria kaikille -palvelun ja Globe Art Pointin kanssa 2022–2023 toteuttama Elävän perinnön lähettiläät - hanke vahvistaa kulttuurisen moninaisuuden näkökulmaa aineettoman kulttuuriperinnön työssä. Hankkeeseen valitut kuusi elävän perinnön lähettilästä pitivät työpajoja erilaisten kulttuuristen ryhmien parissa. Näiden perusteella Elävän perinnön wikiluetteloon saatiin uusia artikkeleita, jotka kuvaavat erilaisten ryhmien perinteitä. Muun muassa meksikolainen kuolleiden päivä Suomessa, juutalaisten challah-leipäperinne sekä Chilen kansallispäivän juhlinta Suomessa saivat omat artikkelinsa.

²⁰ <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/julkaisut/visit-finlandin-ja-museoviraston-opas-ilmestynyt>

²¹ <https://www.kulttuuriakaikille.fi/>

²² <https://taikusydan.turkuamk.fi/>

²³ <https://kansalaisfoorumi.fi/hankkeet/kulttuuriharrastamisen-koetut-vaikutukset-selvitys-ja-mittaristo/>

Laatikko: Saamelaisten aineeton kulttuuriperintö

Saamelaisilla on kulttuurinen itsehallinto, josta vastaa Saamelaiskäräjät. Saamelaismuseum Siida Inarissa on valtakunnallinen vastuumuseo, joka tallentaa, tutkii ja esittelee Suomen saamelaisten kulttuuriperintöä. Saamelaisten aineetonta kulttuuriperintöä on tuettu useissa hankkeissa vuosien varrella. Huomiota on kiinnitetty erityisesti eettisesti kestävään matkailuun. Osana aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen toimeenpanoa on järjestetty useita tapahtumia, seminaareja ja webinaareja yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Suomi, Ruotsi ja Norja ovat työskennelleet yhdessä saamelaisen elävän kulttuuriperinnön suojelemisen parissa useita vuosia.

Toimenpiteet

- Nostetaan esiin aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnassa esimerkiksi hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistamisessa viestinnän keinoin ja erilaisissa tapahtumissa. Erityisesti yhteistyötä tehdään Unesco-kohteiden ja kansallisen luettelon kohteiden kanssa.
- Jatketaan työtä elävän perinnön ja kestävä kehityksen yhteyksien näkyväksi tekemisessä ja hyvien käytäntöjen jakamisessa hankkeiden, tapahtumien ja työkalujen avulla. Toimitaan yhdessä monialaisen kotimaisen ja kansainvälisen toimijaverkoston kanssa.
- Jatketaan Museoviraston yhteistyökumppanien kanssa kehittämien työkalujen kehittämistä ja levittämistä mukaan lukien Kestävän kehityksen kompassin.
- Tehdään yhteistyötä erilaisten kulttuuristen ryhmien ja alaan liittyvien organisaatioiden kanssa kulttuurisen moninaisuuden näkökulman vahvistamiseksi tapahtumien, työpajojen, wikiartikkelien ja hankeavustusten kautta.
- Jatketaan yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi.

**Museovirasto
Museiverket**